

УДК 377:651.61/62]37.015.31:502.1

Петро Лузан

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України
ORCID ID 0000-0002-8853-9275

Іван Пасічник

Інститут професійної освіти НАПН України
ORCID ID 0009-0005-0284-8720
DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/393-406

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Актуальність дослідження зумовлюється глобальною екологічною кризою, яка в умовах України має тенденцію до неухильного зростання. На теренах нашої держави війна нищить екосистеми вже 10 років. Наразі маємо суттєві втрати рідкісної фауни та флори: під загрозою зникнення перебувають 687 видів тварин та 857 видів рослин. Зафіксовано тисячі загиблих від гідроакустичних систем військових крейсерів та фрегатів рф дельфінів, розлив нафтопродуктів та інших шкідливих речовин із затонулих суден у басейнах Чорного та Азовського морів. Такий стан справ потребує поповнення організацій, підприємств фахівцями з ґрунтовною екологічною підготовкою, здатних змінити екологічну ситуацію на краще. Натомість і професійна, і фахова передвища освіта поки-що недостатньо зорієнтовані на виховання активних, цілеспрямованих, відповідальних захисників природи. Розглядувану проблему актуалізує й те, що педагогічною наукою дотепер не визначено стратегії проектування змісту екологічної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту, не розроблено продуктивних методів, форм, технологій системного опанування студентами професійно орієнтованими екологічними знаннями, уміннями, навичками.

Мета: на основі сучасних ідей, положень, принципів екологічної освіти і виховання обґрунтувати систему розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти розробити її структурну модель.

Методи: Для досягнення мети дослідження використано теоретичні (теоретичний аналіз наукових праць, вивчення вимог нормативно-правових документів екологічного характеру – задля з'ясування рівня розробленості проблеми дослідження та визначення напрямів наукових розвідок; порівняння – з метою вивчення наукових підходів щодо розв'язання проблеми; аналіз і синтез – задля з'ясування особливостей професійної діяльності фахівців морського транспорту, обґрунтування змісту розвитку їх екологічної культури; моделювання – для розроблення структурно-змістової моделі системи) і емпіричні (педагогічне спостереження, бесіди, Google Form-опитування – для визначення напрямів, етапів, оптимальних форм розвитку екологічної культури студентів).

Результати: на основі аналізу освітньо-професійних програм підготовки фахівців морського транспорту у коледжах з'ясовано особливості розвитку їх екологічної культури. Експериментально визначено основні напрями розвитку досліджуваної властивості особистості (екологічна освіта, екологічне виховання, практична природоохоронна діяльність). Обґрунтовано систему розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту, структуру якої

складають такі компоненти: мета, основні завдання методологічні підходи, основні принципи, етапи, зміст, засоби, методи, форми, діагностика, очікуваний результат. Розроблено структурно-змістову модель системи, що унаочнює процес досягнення мети та виконання поставлених завдань.

Висновки: Теоретично обґрунтована і розроблена структурно-змістова модель є ідеальним уявленням про систему розвитку досліджуваної інтегративної властивості особистості майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти. Закладені у цьому теоретичному конструкті ідеї розвитку екологічної культури студентів засобами поєднання можливостей екологічної освіти, екологічного виховання і практичної природоохоронної діяльності уможливають реалізацію в коледжі дієвої системи, здатної суттєво підвищити рівень професійно-екологічної підготовки фахівців морського транспорту.

***Ключові слова:** фахова передвища освіта, коледж, екологічна культура, морський транспорт, екологізація змісту освіти, методика розвитку екологічної культури, модель розвитку екологічної культури майбутніх фахівців.*

Постановка проблеми. Сьогодні можна з гіркою впевненістю констатувати, що глобальна екологічна криза торкнулася усіх регіонів, усіх країн світу, і ця динаміка, на жаль, має тенденцію до неухильного зростання. Особливо потерпає у цьому плані Україна, на теренах якої війна нищить екосистеми вже 10 років. У 2021 р. Червона книга України зафіксувала суттєві втрати рідкісної фауни та флори: під загрозою зникнення перебували 687 видів тварин та 857 видів рослин. Варто згадати про тисячі загиблих від гідроакустичних систем військових крейсерів та фрегатів РФ дельфінів, про розлив нафтопродуктів та інших шкідливих речовин із затонулих суден у басейнах Чорного та Азовського морів.

Такий стан справ активізує несприятливі чинники антропогенного впливу на здоров'я людини (радіація, алергени, солі важких металів у продуктах харчування, питній воді та ін.), сприяє забрудненню навколишнього середовища, а інколи перетворює значні території країни на зони відчуження. Натомість і професійна, і фахова передвища освіта поки-що недостатньо зорієнтовані на виховання активних, цілеспрямованих, відповідальних захисників природи. Зазвичай екологічна освіта, наприклад, майбутнього штурмана завершується вивченням «Основ екології і охорони навколишнього середовища» (54 години, залік) і при опануванні дисциплінами професійного циклу («Навігація та лоція», «Морехідна астрономія», «Теорія та будова судна», «Управління судном» та ін.) про екологію, на жаль, не згадується. Це не дивлячись на те, що положення про необхідність цілеспрямованого формування екологічного мислення, екологічної

свідомості, прищеплення навичок еколого-безпечної поведінки всім верствам населення є квінтесенцією, наріжним каменем Законів України «Про охорону атмосферного повітря» (1992 зі змінами 1995–2022), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 зі змінами 1993–2022), «Про природно-заповідний фонд України» (1992 зі змінами 1993–2022), «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995 зі змінами 2000–2022), «Про відходи» (1998 зі змінами 2002–2022), «Про рослинний світ» (1999 зі змінами 2009–2022), «Про тваринний світ» (2002 зі змінами 2009–2022), «Про оцінку впливу на довкілля (2017 зі змінами 2019–2022), інших нормативно-правових документів.

Природно, вказані положення мали б бути орієнтиром, дорожньою картою професійно-екологічної підготовки майбутніх фахівців-моряків, але поки-що в закладах фахової передвищої освіти екологія розглядається з позицій меншовартості. Додамо: розглядувану проблему актуалізує й те, що педагогічною наукою дотепер не визначено стратегії проектування змісту екологічної підготовки майбутніх фахівців морського транспорту, не розроблено продуктивних методів, форм, технологій системного опанування студентами професійно орієнтованими екологічними знаннями, вміннями, навичками.

Джерела. Варто зазначити про існування нормативних документів, у яких вказується на основні принципи охорони навколишнього середовища, екологічні права та обов'язки громадян, порядок поводження з радіоактивними відходами, утилізації відходів та ін. Зокрема, у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища») вписано статтю 7 «Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища», у якій вказано: «Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища». І далі: «Екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб» (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

У проєкті «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року» як загальній концепції, що визначає баланс між задоволенням наявних потреб українців й інтересами майбутніх поколінь у безпечному і здоровому довкіллі вписано положення, спрямовані на гарантоване збереження умов існування екосистем і біосфери. Зокрема, для

забезпечення збалансованого використання та захисту морських і прибережних екосистем («Операційна ціль 6.2» (Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року)) цей документ визначає такі завдання: до 2030 року забезпечити істотне скорочення будь-якого забруднення морського середовища... і унеможливити розливи нафти та інших небезпечних речовин з морських суден; впровадити систему заходів, спрямованих на запобігання привнесенню плавзасобами шкідливих інвазійних організмів до Азовського та Чорного морів, і забезпечити контроль баластних вод 100 % плавзасобів, що прибувають у порти України; розширити міжнародне співробітництво в Чорноморському регіоні задля збереження та збалансованого використання морських ресурсів тощо (Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року).

Основні норми і правила безпеки міжнародного мореплавства і охорони навколишнього середовища відображені в низці Конвенцій, що приймаються Міжнародною морською організацією (ІМО). Це, зокрема, Міжнародна конвенція про охорону людського життя на морі (SOLAS-74/83), Міжнародний морський кодекс щодо небезпечних вантажів (International maritime dangerous goods-code, IMDG-Code). Особливе значення для нашого дослідження має Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, «МАРПОЛ 73/78») (Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден). Цей документ, розроблений Міжнародною морською організацією задля зменшення забруднення Світового океану, на січень 2018 р. підписали 156 країн, які є державами прапора і які мають дотримуватися визначених правил та нести відповідальність за їх порушення («Правила запобігання забрудненню нафтою»; «Правила запобігання забрудненню шкідливими рідкими речовинами наливом»; «Правила запобігання забрудненню шкідливими речовинами, що перевозяться морем в упакованому вигляді»; «Правила запобігання забрудненню стічними водами з кораблів «Правила запобігання забрудненню сміттям із кораблів»; «Правила запобігання забрудненню повітря з суден» та ін.

Україна як член ІМО підписала основні міжнародні нормативні акти з безпеки мореплавства, що зобов'язує служби капітанів морських портів комплектувати екіпажі суден висококваліфікованими фахівцями-морськими, які мають високу професійну компетентність,

розвинену екологічну культуру та можуть забезпечити безпечну для Світового океану роботу суден та збереження вантажів.

Важливість ґрунтовної екологічної освіти і виховання майбутніх фахівців розглянуто у працях таких вчених, як І. Зязюн, Л. Курняк, Л. Лук'янова, Г. Філіпчук, О. Вернік, С. Дерябо, О. Паламарчук, С. Рудишин, Ю. Швалб, М. Білянська, І. Коренева, В. Боголюбов, Н. Пустовіт, Л. Руденко, С. Шмалей, В. Панов, В. Ясвін та ін. Теоретико-методичні аспекти формування та розвитку екологічної культури майбутніх фахових молодших бакалаврів окреслені в дослідженнях Л. Базиль, М. Клименко, В. Орлова, Т. Рулевської, Л. Фенчак та ін. Обґрунтовані вказаними ученими наукові аспекти формування досліджуваної властивості особистості у нашому дослідженні визначено теоретико-методологічною основою, базисом розроблення системи розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту.

Мета статті. На основі сучасних ідей, положень, принципів екологічної освіти і виховання обґрунтувати систему розвитку професійної компетентності персоналу підприємств сфери послуг та розробити її структурну модель.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано теоретичні (теоретичний аналіз наукових праць, вивчення вимог нормативно-правових документів екологічного характеру – задля з'ясування рівня розробленості проблеми дослідження та визначення напрямів наукових розвідок; порівняння – з метою вивчення наукових підходів щодо розв'язання проблеми; аналіз і синтез – задля з'ясування особливостей професійної діяльності фахівців морського транспорту, обґрунтування змісту розвитку їх екологічної культури; моделювання – для розроблення структурно-змістової моделі системи) і емпіричні (педагогічне спостереження, бесіди, опитування – для визначення напрямів, етапів, оптимальних форм розвитку екологічної культури студентів).

Виклад основного матеріалу. Отже, в наявних наукових працях доведено, що для розвитку екологічного мислення, формування ціннісного ставлення до довкілля, організації екологічно обґрунтованої діяльності студентів, в освітньому процесі коледжу необхідно забезпечити такі фактори і умови, які дозволять ці імперативи поєднати в єдиний інтегрований конструкт – екологічну культуру майбутнього фахівця морського транспорту. А оскільки кожний об'єкт наукового дослідження потребує системного підходу у його вивченні (Гончаренко,

2010), то і процес розвитку екологічної культури студентів фахових коледжів морського профілю необхідно розглядати як динамічну, цілеспрямовану систему. Додамо, що сутність цієї загальнонаукової методології полягає у комплексному вивченні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин (Гончаренко, 2010). В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренко підтверджує, що системний підхід у педагогіці «... спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину» (Гончаренко, 1997, с. 305).

Змістові аспекти педагогічної системи розкриває С. Кушнірук в «Енциклопедії освіти» (Енциклопедія освіти, 2021, с. 649), переконуючи, що в широкому розумінні це: а) об'єднання учасників педагогічного процесу, в якому висувається педагогічна мета і розв'язуються педагогічні задачі; об'єднання учасників педагогічного процесу, де їх діяльність (пізнавальна, навчальна, трудова, моральна, суспільно-політична, художньо-естетична, ігрова та ін.) є джерелом педагогічної мети і засобом її досягнення одночасно. Зауважимо, що позиція автора «діяльність... є джерелом педагогічної мети і засобом її досягнення одночасно» є дискусійною. Ми притримуємося думки про те, що мета діяльності є її структурним компонентом, і виникає на етапі усвідомлення суб'єктом потреби (джерела виникнення дії чи діяльності), тому мета не може бути засобом. На нашу думку, тут варто було б говорити про те, що мета бере участь у «зародженні» певної дії чи діяльності. Разом з тим, слід погодитися з характеристикою досліджуваного феномену у вузькому розумінні: це «... 1) впорядкована кількість взаємопов'язаних компонентів, котрі утворюють єдине ціле і підпорядковані цілям виховання і навчання; 2) соціально обумовлена цілісність учасників педагогічного процесу з їх матеріальними й духовними цінностями, що взаємодіють на основі співробітництва між собою та з навколишнім середовищем, котра спрямована на формування і розвиток особистості» (Енциклопедія освіти, 2021, с. 650).

Нам імпонує підхід Т. Жижко до тлумачення змісту та структури цього наукового феномену. Зокрема, під педагогічною системою учена справедливо розуміє динамічно функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою компонентів і елементів, які створюють оптимальні умови для розв'язання завдань навчання, освіти і виховання людей. Дослідниця переконана, що складники цілісної системи

набувають значимість лише у своїй органічній єдності з іншими компонентами. Зміна одного з них діалектично веде до зміни інших компонентів (елементів). Вартує підтримати висновки ученої про те, що при розв'язанні освітніх завдань необхідно мати на увазі закономірності функціонування конкретної педагогічної системи (Жижко, 2005).

На цьому етапі дослідження слід зробити узагальнення: для віднесення соціального конструкту до розряду систем, важливо, щоб розглядуваному об'єкту були притаманні певні характеристики, зокрема (Гончаренко, 2010; Жижко, 2005; Лодатко, 2022):

- наявність складників, частин (компонентів, структурантів); елемент – мінімальний складник, що володіє основними властивостями системи; нижня межа – два компоненти, верхня – необмежена кількість;
- різноманітність – кожний компонент системи має певні особливі властивості, що відрізняються його від інших структурантів;
- наявність структури – певних складників, зв'язків та відношень між ними; зв'язки – це така взаємодія, за якої зміна одного складника системи приводить до зміни інших складників;
- наявність інтегративних властивостей, таких якостей, якими не володіє жоден окремо взятий компонент, що входить в систему;
- ідентифікаційність – будь-який компонент може бути умовно чи фактично виокремлений з конструкту;
- ієрархічність; ієрархічна система характеризується: вертикальним підпорядкуванням підсистем і компонентів у середині системи; правом втручання підсистем і компонентів вищих щаблів у процеси підсистем нижніх позицій; залежністю поведінки підсистем вищих щаблів від дієвості виконання своїх функцій підпорядкованими підсистемами;
- наявність функціональних характеристик системи в цілому і окремих її складників;
- стійкість – здатність системи утримувати параметри в заданих межах;
- цілеспрямованість системи; кожна система створюється для досягнення певної мети, тому функції її компонентів мають відповідати меті і функціям усієї системи;
- притаманність комунікативних властивостей, які виявляються у двох формах – у взаємодії із зовнішнім середовищем та у взаємодії даної системи з системами більш низького чи високого порядку;

- ідентифікаційність: будь-який складник може бути виокремлений з системи (відносно чи абсолютно, умовно або фактично);
- наявність управління (при певному спротиву системи на будь-які управлінські дії).

Отже, для розкриття процесу розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту необхідно, насамперед, визначитися з сутністю досліджуваного феномену. Услід за Т. Рулевською (Рулевська, 2021) екологічну культуру майбутніх фахівців морського транспорту розглядаємо як інтегративну властивість особистості, що поєднує екологічні знання, уміння, навички, розвинуте екологічне мислення, екологічний світогляд за рахунок опанованого досвіду природоохоронної діяльності, вирізняється високим ступенем відповідальності за стан навколишнього середовища, збереження природних ресурсів та дотриманням норм екологобезпечної поведінки.

Задля реалізації домінантної методології нашого дослідження – системного підходу – необхідно визначитися з сучасними напрямками, шляхами, детермінантами розвитку досліджуваної властивості особистості. З цією метою у грудні 2023 р. було проведено Google Form-опитування викладачів закладів фахової передвищої освіти. Педагогічні працівники мали вказати основні сучасні напрями цілеспрямованого розвитку екологічної культури студентів у коледжах. Відповіді респондентів розподілилися таким порядком:

Таблиця 1

Результати Google Form-опитування викладачів коледжів щодо сучасних напрямів розвитку екологічної культури студентів

№ за/п	Напрями	Частка респондентів, %
1	Оволодіння студентами знаннями дисципліни «Основи екології»	100
2	Екологізація змісту дисциплін освітньо-професійної програми	79
3	Масові заходи екологічного характеру (волонтерська допомога по впорядкуванню території коледжу, селища чи міста, висаджування квітів, очищення водойм від сміття тощо)	68
4	Формування свідомого ставлення студентів до природного довкілля засобами виховної роботи (екскурсії, екологічні лекторії, диспути, тренінги, екологічні свята та ін.)	59

5	Опанування студентами знаннями екологічно орієнтованих дисциплін («Безпека праці», «Охорона праці в галузі», «Безпека життєдіяльності» тощо)	47
6	Введення екологічної компоненти до змісту професійних дисциплін	34
7	Залучення студентів до гурткової роботи екологічного спрямування, участь в екологічних факультативах, екопроектах	32
8	Вплив освітнього середовища коледжу, родини	28

Усвідомлюючи, що аспекти обґрунтування сучасних напрямів професійно-екологічної підготовки фахових молодших бакалаврів у коледжах може бути проблемою самостійного наукового дослідження, обмежимося таким висновком з проведеного експериментального дослідження: наразі основними напрямками (детермінантами) цілеспрямованого розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту є: екологічна освіта; екологічне виховання; практична діяльність студентів з охорони довкілля.

Послугуючись принципом поняттєвого мінімалізму у поєднанні з максимальною інформативністю предмета моделювання (Є. Лодатко (Лодатко, 2022)), нами спроектовано структурно-змістову модель системи розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти, візуалізація якої представлена на рис. 1.

У Концепції екологічної освіти в Україні вказано: шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту (Про концепцію екологічної освіти в Україні). Відзначимо: на ефективність цього напрямку вказали 100% респондентів. Натомість варто додати, що екологічна освіта майбутніх фахівців морського транспорту, на нашу думку, не завершується лише опануванням дисципліни «Основи екології та охорони навколишнього середовища». Мовиться про ресурсні можливості у формуванні комплексу екологічних знань всіх компонентів освітньо-професійної програми, самоосвітньої діяльності студентів при виконанні екологічних проектів, екогуртків тощо. Результатом такої комплексної, цілісної екологічної освіти студентів має бути сформованість екологічної компетентності особистості – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність особи гармонійно взаємодіяти з природою, без шкоди для себе, інших людей і довкілля в цілому (Енциклопедія освіти, 2021, с. 278).

Мета	Цілеспрямований розвиток екологічної культури майбутніх фахівців з морського транспорту		
Детермінанти (напрями)	Екологічна освіта	Екологічне виховання	Практична діяльність з охорони довкілля
Основні завдання	Сформувати у студентів систему екологічних знань, розвинути екологічне мислення, екологічну свідомість, екологічні переконання, здатності екологобезпечної діяльності в соціумі та сформувати у майбутніх фахівців морського транспорту уміння і навички ефективного виконання організаційно-технічних заходів запобігання та ліквідації забруднення моря у процесі експлуатації суден та ін.		
Методологічні підходи	Системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, компетентнісний, середовищний, культурологічний, гуманістичний, синергетичний, технологічний		
Основні принципи	Науковості, професійної спрямованості, міждисциплінарності проблемності, системності, екологізації, зв'язку теорії з практикою, наочності,	Свідомості і активності, індивідуального підходу, безперервності і система-тичності, превентивності, гуманізації, міцності і дієвості результатів, природо відповідності.	Екологічної відповідальності; гуманітарний, екологічної безпеки; екологічного просвітництва, обов'язковості дотримання екологічних нормативів, добра
Етапи	Пізнавально-інформаційний, пізнавально-практичний, практично-діяльнісний		
Зміст	Система загальних еко-логічних знань, умінь, навичок, знання заходів боротьби із забрудненням морів, професійно-екологічних якостей (<i>екологічна компетентність особистості</i>)	Свідома позиція щодо довкілля, розуміння природи як унікальної цінності та джерела благ людини, екологічна відповідальність (<i>екологічна свідомість</i>)	Практичні природо-охоронні дії, здатність особистості професійно здійснювати природоохоронну діяльність, розв'язувати проблеми забруднення моря (<i>досвід</i>)
Засоби	Натуральні об'єкти та предметно-просторові зображення об'єктів: машини, механізми, суднові системи, макети, моделі суден, муляжі, демонстраційні стенди тощо; навчальна, методична, екологічна література, науково-довідникові видання; електронні освітні ресурси – засоби навчання на цифрових носіях, засоби масової інформації, Інтернет тощо.		
Методи	Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемно-інформаційні, евристичні, дослідницькі, ігрові, імітаційні, імітаційно-ігрові та ін.	Бесіда, лекція, дискусія, переконання, вправи, навіювання, приклад, заохочення, екологічні стежки, оцінювання поведінки, вимога, доручення, рольові ігри, екскурсії тощо	Практичний показ, виконання дій, операцій, вправління (тренаж), тренінг, спостереження, досліди, проектування, дослідження

Форми	Лекції, семінарські, практичні заняття, про-єктування, форми Інтернет-освіти, участь в олімпіадах, екологічних конкурсах та ін..	Конференції, семінари, вікторини, гурткова робота, факультативи, екопроекти, диспути	Участь в екологічних акціях (прибирання сміття, очищення водойм, картування рідкісних дерев), природничих проектах
Діагностика	Критерії, показники та рівні розвитку досліджуваної властивості особистості		
Очікуваний результат	Достатні рівні розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти		

Рис. 1. Структурно-змістова модель системи розвитку екологічної компетентності майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти

Вкрай необхідною умовою (і результатом) цілеспрямованого розвитку екологічної культури студентів є екологічний світогляд особистості – глибоке усвідомлення життєвої необхідності ощадного використання природних ресурсів, збереження здоров'я, середовища проживання кожної людини. У цьому і полягають основні завдання екологічного виховання в коледжі.

Із щойно розглянутими напрямками розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського транспорту тісно пов'язаний третій, означений нами як основний – практична діяльність з охорони довкілля. Справедливо, на нашу думку, Т. Рулевська переконує: участь студентів в екологічних акціях (благоустрій території, очищення водойм, картування рідкісних дерев, розчищення та догляд території навколо джерел питної води тощо) є вкрай ефективним засобом розвитку їх екологічного світогляду і, власне, показником рівня розвитку екологічної культури особи (Рулевська, 2021).

Як це видно з представленої моделі, вказані напрями у своїй взаємодії спрямовані на досягнення мети (цілеспрямований розвиток екологічної культури майбутніх фахівців з морського транспорту) та виконання завдань, що поєднують розвивальну дію наголошених детермінант: сформувати у студентів систему екологічних знань, розвинути екологічне мислення, екологічну свідомість, екологічні переконання, здатності екологобезпечної діяльності в соціумі та сформувати у майбутніх фахівців морського транспорту уміння і навички ефективного виконання організаційно-технічних заходів запобігання та ліквідації забруднення моря у процесі експлуатації суден та ін. Для цього у прогнозованому ідеальному об'єкті за кожним

напрямом визначено основні принципи, зміст, методи, форми розвитку досліджуваного феномену.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

Пропонована структурно-змістова модель є ідеальним уявленням про систему розвитку досліджуваної інтегративної властивості особистості майбутніх фахівців морського транспорту у закладах фахової передвищої освіти. Закладені у цьому теоретичному конструкті ідеї розвитку екологічної культури студентів засобами поєднання можливостей екологічної освіти, екологічного виховання і практичної природоохоронної діяльності уможливають реалізацію в коледжі дієвої системи, здатної суттєво підвищити рівень професійно-екологічної підготовки фахівців морського транспорту.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в обґрунтуванні докладної технології професійно-екологічної підготовки фахових молодших бакалаврів у закладах фахової передвищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (Law of Ukraine "On Environmental Protection"). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
- Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> (Draft Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2030. URL: <https://ips.ligazakon.net/docment/jh6yf00a>).
- Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден. 1973. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU73027?an=5481> (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships). 1973. URL: <https://ips.ligazakon.net/docment/mu73027?an=5481>.
- Гончаренко, С. У. (2010). *Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер» (Goncharenko, S. U. (2010). *Pedagogical research. Methodological advice to young scientists*. Kiev-Vinnitsia: LLC "Plaker").
- Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь (Goncharenko, S. U. (1997). *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Libid).
- Енциклопедія освіти* (2021). Київ: Юрінком Інтер (Education Encyclopedia (2021). Kyiv: Yurinkom Inter).
- Жижко, Т. А. (2005). Педагогічна система один із чинників впровадження ідеї інтенсифікації у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*, 3, 144–151 (Zhizhko, T. A. (2005). The pedagogical system is one of the factors for introducing the idea of intensification in the professional training of future specialists. *Scientific journal of NPU named after M.P. Dragomanov. Sociology. Social work. Social pedagogy. Management*, 3, 144–151).

- Лодатко, Є. О. (2022). *Педагогічне моделювання*: монографія. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан» (Lodatko, E. O. (2022). *Pedagogical modeling*: monograph. Ternopil: Bogdan's educational book).
- Рулевська, Т. (2021). Педагогічні умови розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського і річкового транспорту у коледжах. *Professional Pedagogics*, 2(23), 87–94 (Rulevskaya, T. (2021). Pedagogical conditions for the development of ecological culture of future specialists of maritime and river transport in colleges. *Professional Pedagogics*, 2 (23), 87-94).
- Про концепцію екологічної освіти в Україні*: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6–19 від 20.12.2001 р. URL: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm> (On the Concept of *Environmental Education in Ukraine*: Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 13/6–19 of 20.12.2001 URL: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm>).

SUMMARY

Luzan Peter, Pasichnyk Ivan. Development of the ecological culture of the future sea transport specialists: a systematic approach.

The relevance of the study is determined by the global environmental crisis, which in Ukraine tends to grow steadily. In the territory of our country, the war has been destroying ecosystems for 10 years. We currently have significant losses of rare fauna and flora: there are 687 species of animals and 857 species of plants. Thousands of military cruising systems and frigates of dolphins, spilled petroleum products and other harmful substances from sunken vessels in the Black and Azov seas were recorded from the hydroacoustic systems of military cruisers and frigates of Russian Dolphins, spilled petroleum products and other harmful substances from sunken vessels in the Black and Azov seas. This state of affairs requires the replenishment of organizations, enterprises by specialists with thorough environmental training, capable of changing the environmental situation for the better. Instead, both professional and professional education education is not sufficiently focused on the education of active, purposeful, responsible nature defenders. The problem under consideration is also updated by the fact that pedagogical science has not defined the strategies of design of the content of environmental training of future specialists of maritime transport, no productive methods, forms, technologies of systematic mastering students with professionally oriented environmental knowledge, skills, skills have been developed.

Purpose: to substantiate the system of development of ecological culture of future maritime transport specialists in the institutions of professional higher education to develop its structural model on the basis of modern ideas, provisions, principles of environmental education and upbringing.

Methods: theoretical (theoretical analysis of scientific works, study of the requirements of regulatory and legal documents of an ecological nature-in order to find out the level of development of the problem of research and definition of directions of scientific intelligence; comparison-in order to study scientific approaches to solving the problem; Analysis and synthesis-in order to find out the features of professional activity of maritime transport specialists, substantiation of the content of the development of their ecological culture; modeling-for the development of a structural and content model of the system) and empirical (pedagogical observation, conversations, Google Form surveillance-to determine the directions, stages, stages, optimal forms of development of ecological culture of students).

Results: Based on the analysis of educational and professional programs of training of maritime transport specialists in colleges, the peculiarities of the development of their ecological culture are found out. The main directions of development of the personality under study are experimentally defined (environmental education, environmental education, practical environmental activity). The system of development of ecological culture of future marine transport specialists, the structure of which is the following components: purpose, main tasks methodological approaches, basic principles, stages, content, means, methods, forms, forms, diagnostics, expected result. A structural and content model of the system has been developed, which identifies the process of achieving the goal and fulfilling the tasks.

Conclusions: Theoretically substantiated and developed structural-content model is an ideal idea of the system of development of the studied integrative property of the personality of future marine transport specialists in institutions of professional higher education. The ideas of development of ecological culture of students in this theoretical construction by means of combining the possibilities of ecological education, environmental education and practical environmental activity make it possible to implement the implementation in the college of an effective system that can significantly increase the level of professional and environmental training of marine transport specialists.

Key words: *professional education, college, environmental culture, maritime transport, greening content of education, methodology of development of ecological culture, model of development of ecological culture of future specialists.*

УДК 378

Аліна Сбруєва

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-1910-0138

Марина Бойченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-0543-8832

Ірина Чистякова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-8645-510X
DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/406-428

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У дослідженні, присвяченому з'ясуванню актуальних аспектів співробітництва у сфері професійної освіти та навчання (ПОН) в Європейському Союзі, здійснено термінологічний аналіз ключових понять теми; схарактеризовано чинники, що зумовлюють актуальність співробітництва країн ЄС у сфері ПО та політичні регулятиви розвитку європейської системи ПОН, які слугують інструментами м'якої політики ЄС; окреслено організаційні засади співробітництва в ЄС у сфері ПОН, побудованого на основі рівноправної участі всіх зацікавлених сторін. Виявлено актуальні тенденції (змістові, організаційні, управлінські аспекти) та перспективи подальшого розвитку європейської інтеграції у досліджуваній сфері на наступне десятиліття (до 2030 року).